

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

**Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ**

1. Η εξέλιξη του πολιτικού συστήματος στην Αρχαία Ελλάδα
2. Η πορεία προς την πόλη-κράτος
3. Η πόλη-κράτος

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. ΜΥΚΗΝΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ - ΦΥΛΕΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΠΗΓΗ 1

“Το πιθανότερο είναι ότι η πολιτική διάρθρωση της Ελλάδας κατά τον 13ο αιώνα π.Χ. ανταποκρινόταν στην εικόνα που παρουσιάζουν οι ανασκαφές: η χώρα ήταν κατανεμημένη σε 4 ή 5 μεγαλύτερα και άλλα τόσα περίπου μικρότερα **ομοσπονδιακά** κράτη αντίστοιχα προς τα μεγάλα ανάκτορα. Τα ανάκτορα αυτά αποτελούσαν συγχρόνως την κατοικία του μονάρχη και το διοικητικό και οικονομικό κέντρο της επικρατείας του”.

Σπ. Ιακωβίδης, Ι.Ε.Ε., τ. Α', σσ. 265-266.

ΠΗΓΗ 2

“Οι πρώτοι Έλληνες που έφτασαν στην Ελλάδα, αυτοί που ονομάζουμε **Αχαιούς** και που τμήματά τους πήραν αργότερα τα ονόματα **Ίωνες** και **Αιολείς** ... δεν είχαν ποτέ σχηματίσει κράτος. Πατρίδα τους ήταν το πατριαρχικό γένος που ονόμαζαν **πατριά** ή πιο συχνά **γένος**, και τα μέλη του οποίου κατάγονταν από τον ίδιο πρόγονο και λάτρευαν τον ίδιο Θεό. Αυτά τα γένη, ενωμένα σε μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό, σχημάτιζαν ομάδες πιο εκτεταμένες, αδελφότητες με ευρύτερη έννοια ή **φρατρίες** με πολεμικό χαρακτήρα. Όταν οι φρατρίες έφευγαν για μεγάλες εκστρατείες, ενώνονταν σ' ένα μικρό αριθμό, πάντα τον ίδιο, **φυλών**: κάθε φυλή είχε το θεό της και την πολεμική της κραυγή, καθεμιά κινητοποιούσε τη στρατιωτική της δύναμη και υπάκουε στο βασιλέα της (φυλοβασιλέα). όλες μαζί όμως αναγνώριζαν την εξουσία ενός ανώτατου βασιλέα.

Gustave Glotz, Η ελληνική “πόλις”, σ. 16

ΠΗΓΗ 3

“Για να θεωρηθεί κάποιος πολίτης, έπρεπε να ανήκει πρώτα σε μια ομάδα **κασιγνήτων**, δηλαδή συγγενών, που υποστηρίζονταν μεταξύ τους σ' όλες τις περιστάσεις. έπειτα έπρεπε να βασίζεται σε μια ομάδα “συντρόφων” ενωμένων, χάρη σε μια πλασματική συγγένεια, με αμοιβαίες υποχρεώσεις για ευρεία αλληλεγγύη. Η μεγάλη κοινότητα δεν υπάρχει παρά διαμέσου των μικρών συγγενικών κοινοτήτων που τη δημιούργησαν.

Στην Ομηρική πόλη, δεν είναι δυνατή η διοίκησης παρά με τη μεσολάβηση των φυλών, των φρατριών και τέλος των γενών.

Gustave Glotz, Η ελληνική “πόλις”, σ. 48

Αφού μελετήσετε προσεκτικά τα κείμενα των πηγών 1, 2 και 3 και με βάση τις πληροφορίες που σας δίνει το σχολικό σας βιβλίο να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:

- α) Ποιες ιδιαίτερες πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε από τις παραπάνω πηγές για τον τύπο πολιτικής οργάνωσης που εμφανίζεται στα μυκηναϊκά κέντρα και στα φυλετικά κράτη;
- β) Να τεκμηριώσετε την άποψη του σχολικού σας βιβλίου ότι “η φυλετική οργάνωση της κοινωνίας έχει πολιτική διάσταση και σημασία”.

2. ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΗΓΗ 1

Στην Αθήνα “η πρώτη περιστολή της βασιλικής εξουσίας που πέτυχε η αριστοκρατία ήταν η εγκαθίδρυση ενός **πολέμαρχου**, δηλαδή στρατιωτικού διοικητή. Του μεταβιβάστηκε, από εκεί που ανήκε πριν στον βασιλιά, η ανώτατη διοίκηση του στρατού και εκλεγόταν από τους ευγενείς. Το επόμενο βήμα φαίνεται πως υπήρξε η ανατροπή του βασιλικού οίκου από την ισχυρή οικογένεια των Μεθοντιδών. Οι Μεθοντίδες δεν πήραν για τον εαυτό τους τον βασιλικό τίτλο, αλλά ούτε τον κατέργησαν. Ίδρυσαν το αξίωμα του **άρχοντος**, δηλαδή αντιβασιλιά, και αυτό το αξίωμα ιδιοποιήθηκε τις σπουδαιότερες βασιλικές λειτουργίες. ... Το μεθεπόμενο βήμα προς εξασθένηση της εξουσίας αυτής της βασιλικής αρχής ήταν η μετατροπή του λειτουργήματος του άρχοντα από ισόβιο σε δεκαετές αξίωμα. Η μεταρρύθμιση αυτή λέγεται ότι συντελέστηκε στα μέσα περίπου του 8ου αιώνα. Οι Μεθοντίδες αποστερήθηκαν από το προνόμιό τους και η αντιβασιλεία έγινε προσιτή σε όλους τους ευγενείς. ... Τέλος η αντιβασιλεία έγινε αξίωμα ετήσιο”.

J. B. Bury - Ruswell Meiggs, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*, σ. 178

ΠΗΓΗ 2

“... Σε πολλές πόλεις κατά τη μετάβαση από τη βασιλεία στην αβασίλευτη αριστοκρατία ο κληρονομικός μονάρχης αντικαταστάθηκε από έναν μόνο αιρετό άρχοντα. Ένα χαρακτηριστικό μερικών πρώιμων αριστοκρατιών ήταν η μακρά διάρκεια των αρχών. Αναφέρεται ότι οι παλαιότεροι Αθηναίοι άρχοντες παρέμεναν στην εξουσία επί 10 χρόνια. ... Αργότερα δημιουργήθηκαν περισσότεροι άρχοντες και η διάρκεια της αρχής τους περιορίστηκε σε ένα μόνο έτος. Και τα δύο μέτρα υπαγορεύτηκαν από την πείρα που αποκτήθηκε εν τω μεταξύ: άρχοντες που διέθεταν πολλές αρμοδιότητες και κρατούσαν πολύ καιρό την εξουσία έτειναν να ενισχυθούν απέναντι στη βουλή, μερικοί μάλιστα δοκίμαζαν να γίνουν τύραννοι, και κάποιοι το κατόρθωναν. Αλλά το πρώτο μέτρο αποσκοπούσε επίσης στη βελτίωση της διακυβέρνησης. Η κατανομή των κλάδων διοίκησης μεταξύ περισσότερων αρχόντων επιβαλλόταν από τη διαπίστωση του φόρτου εργασίας τους και τη μείωση της απόδοσής τους”.

I.E.E., τ. Β', σ. 215

Με βάση τα κείμενα των πηγών 1 και 2 και τις γνώσεις που αποκομίσατε από το σχολικό σας εγχειρίδιο να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:

- α) Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η βασιλική εξουσία περιστεύεται, κατά τον 8ο αιώνα π.Χ., και τελικά καταργείται.
- β) Να εκθέσετε τα αίτια της σταδιακής αύξησης του αριθμού των αρχόντων και της μείωσης του χρόνου της θητείας τους.
- γ) Να παρουσιάσετε τα στάδια αποδυνάμωσης της βασιλικής εξουσίας.

3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΠΟΛΗΣ

ΠΗΓΗ 1

“Ποια γνωρίσματα είχε ένα αρχαίο κράτος που χαρακτηριζόταν ως **πόλις**; Ο Αριστοτέλης είχε δώσει πολλούς ορισμούς που μπορούν να διακριθούν σε **δύο ομάδες**. Στους ορισμούς της **πρώτης ομάδας** η **πόλις** χαρακτηρίζεται: **κοινωνία, ανώτερο είδος κοινωνίας, τέλεια και αυτάρκης κοινωνία σύνθετη από γένη και κώμες, που έχει σκοπό την επιβίωση και την ευζωΰα των μελών**. Οι ορισμοί της **δεύτερης ομάδας** συμπίπτουν στο ότι ταυτίζουν την **πόλιν** με τους πολίτες της: **πόλις είναι οι πολίτες, μια ομάδα πολιτών ικανών να έχουν αυτάρκεια ζωής, μια κοινωνία πολιτών ισότιμων μεταξύ τους**. Όπως βλέπουμε, κανείς από τους ορισμούς αυτούς δεν συσχετίζει την **πόλιν** ως κράτος με την **πόλιν** ως οικιστική μονάδα. Επίσης κανένα άλλο αρχαίο κείμενο δεν υπαινίσσεται τέτοια σχέση. ... Όπως τα φυλετικά κράτη έτσι και τα κράτη τύπου **πόλεως** ονομάζονταν με το εθνικό των πολιτών και όχι με ένα τοπωνύμιο: Αθηναίοι, Θηβαίοι, Συρακούσιοι, όχι Αθήναι, Θήβαι, Συρακούσαι. Η ονομασία των κρατών με τοπωνύμια που επικρατεί σήμερα (Ελλάς, Ιταλία, Δανία ...) κατάγεται από τους Ρωμαίους”.

Μιχ. Σακελλαρίου, *Οι πρώτες πόλεις*, Ι.Ε.Ε., τ. Β', σ. 47

ΠΗΓΗ 2

“Ένας Έλληνας της αρχαιότητας μπορούσε να εκφράσει την έννοια της Αθήνας τόσο ως κοινότητα, όσο και ως πολιτικής μονάδας λέγοντας μόνο **οι Αθηναίοι**, ενώ η λέξη **Αθήνα** δεν είχε καμία άλλη έννοια πλην της γεωγραφικής. Πήγαιναν στην Αθήνα αλλά έκαναν πόλεμο με τους Αθηναίους. Αυτό που εξέφραζε την κοινότητα ήταν, λοιπόν, οι άνθρωποι και όχι η γεωγραφική τοποθεσία”.

M. Finley, *Le premier temps de la Grèce*, σσ. 110-111

Με βάση τα κείμενα των πηγών 1 και 2:

α) Να εξηγήσετε τι σήμαιναν για τον αρχαίο Έλληνα οι λέξεις:

Άργος - Αργείοι

Κόρινθος - Κορίνθιοι

Κέρκυρα - Κερκυραίοι

β) Να συσχετίσετε τις δύο ομάδες ορισμών του Αριστοτέλη για την “πόλη” και να εντοπίσετε τις μεταξύ τους διαφορές.

4. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ - ΑΠΕΛΛΑ

ΠΗΓΗ 1

Για να μετάσχει ένας Αθηναίος στην Εκκλησία του Δήμου δύο ήταν οι όροι:

α) έπρεπε να είναι Αθηναίος πολίτης

β) έπρεπε να είναι ενήλικος (18 ετών) και επιπλέον να έχει συμπληρώσει τα 2 χρόνια στρατιωτικής θητείας...

“Ποιος ζητά το λόγο”. Μ’ αυτές τις λέξεις άνοιγε ο κήρυκας τη συζήτηση. Ο πολίτης που καλείται στο βήμα βάζει στο κεφάλι ένα στεφάνι από μύρτα. Γίνεται έτσι απαραβίαστος και ιερός... Κάθε Αθηναίος έχει δικαίωμα να υποβάλει προτάσεις ... Κάθε Αθηναίος έχει δικαίωμα να κάνει τροπολογίες. Δεν ψηφίζουν αναγκαστικά με ένα ναι ή με ένα όχι. ... Μόλις τελειώσει η συζήτηση οι πρυτάνεις θέτουν το ερώτημα σε ψηφοφορία (επιψηφίζουν). Η εκκλησία αποφαίνεται με υψωμένα χέρια. ... Η κυριαρχία (εξουσία της Εκκλησίας του Δήμου) περιλαμβάνει το δικαίωμα της απόφασης για ειρήνη και πόλεμο, μαζί με το δικαίωμα σύναψης και διάλυσης συμμαχιών, το δικαίωμα της νομοθεσίας, το δικαίωμα επιβολής θανατικής ποινής, εξορίας και δήμευσης περιουσίας, το δικαίωμα εκλογής και ελέγχου των πράξεων και της διαχείρισης των αρχόντων. Αφού διαβαστεί το **προβούλευμα** (η έκθεση της Βουλής για το σχέδιο ψηφίσματος που θα συζητηθεί) ο πρόεδρος καλεί να ψηφίσουν, υψώνοντας το χέρι, την απλή αποδοχή του προβουλεύματος ή να προχωρήσουν σε συζήτηση.

Gustave Glotz, *Η ελληνική “πόλις”*, σσ. 166, 171-175

ΠΗΓΗ 2

“Κάθε Σπαρτιάτης, που είχε περάσει τα τριάντα, ήταν μέλος της Συνελεύσεως των πολιτών (Απέλλα). Η συνέλευση δεν συζητούσε, αλλά, αφού άκουγε πρώτα τις προτάσεις των βασιλέων ή των εφόρων, έδινε σημείο της θελήσεώς της δια βοής ... Ο λαός εξέλεγε τα μέλη της Γερουσίας, τους εφόρους και άλλες αρχές· αποφάσιζε σε ζητήματα πολέμου και ειρήνης και της εξωτερικής πολιτικής· επίσης αποφαίνονταν σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις διαδοχής του βασιλικού αξιώματος. Όμως ... φαίνεται πως η θέληση των πολλών, που εκδηλωνόταν με τις αναφωνήσεις τους, δεν αποκτούσε ισχύ νόμου, αν αμέσως δεν ανακοινωνόταν τυπικά, πριν διαλυθεί η συνέλευση. Δηλαδή, αν οι γέροντες και οι άρχοντες (γερουσία) δεν επικροτούσαν ό,τι αποφάσιζε η πλειονότητα της συνέλευσης, μπορούσαν να ακυρώσουν τις αποφάσεις της συνέλευσης με την άρνησή τους να τις ανακοινώσουν”.

J. B. Bury - Russwell Meiggs, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*, σσ. 140-141

Αφού μελετήσετε τις πηγές 1 και 2 και με βάση τις πληροφορίες του σχολικού σας βιβλίου:

- α) Να συγκρίνετε την Αθηναϊκή Εκκλησία του Δήμου με τη Σπαρτιατική Απέλλα ως προς τις εξουσίες και τον τρόπο λειτουργίας εντοπίζοντας τις μεταξύ τους διαφορές.
- β) Να διατυπώσετε την προσωπική σας εκτίμηση για καθένα από τα δύο είδη συνέλευσης.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να δώσετε το περιεχόμενο και τη σημασία της έννοιας “φυλετικό κράτος” και να την αντιδιαστείλετε από την έννοια “πόλις-κράτος”.
2. Να αναφέρετε τις κοινωνικές υποδιαιρέσεις του φυλετικού κράτους και να τις συσχετίσετε μεταξύ τους.
3. Να εξηγήσετε τη σημασία του χωρισμού όλων των δωρικών κοινοτήτων σε τρεις φυλές και των ιωνικών σε τέσσερις.
4. Να γράψετε τις κατηγορίες στις οποίες διακρίνονταν τα πολιτεύματα στον αρχαίο ελληνικό κόσμο και να καθορίσετε τα κριτήρια διαφοροποίησης κάθε κατηγορίας από τις άλλες.
5. Με ποιο τρόπο αναγορευόταν κάποιος αρχηγός στο φυλετικό κράτος και ποιες ήταν οι εξουσίες του;
6. Ποια ήταν τα άτυπα θεσμικά όργανα:
α) στο φυλετικό κράτος, β) στην πόλη-κράτος;
7. Να προσδιορίσετε τα στοιχεία βάσει των οποίων μιας πόλη μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κράτος.
8. Να εκθέσετε με συντομία την εξελικτική πορεία του πολιτικού συστήματος στην Αρχαία Αθήνα από την κατάρρευση των μυκηναϊκών κέντρων (11ος π.Χ. αιώνας) έως τον 5ο π.Χ. αιώνα.

9. Να εξηγήσετε με ποιο τρόπο ενισχύθηκε ο ρόλος της οικογένειας και ποια συνέπεια είχε για την περαιτέρω λειτουργία του φυλετικού κράτους.

10.

ΠΗΓΗ

“Η ολιγαρχία προϋποθέτει πάντα τη διαίρεση των πολιτών σε δύο τάξεις, η μία από τις οποίες μετέχει στην κυβέρνηση ... Τα προνόμια που απολάμβανε η τάξη αυτή μπορούσαν να περιλαμβάνουν λιγότερα ή περισσότερα δικαιώματα· ήταν δυνατό να βασίζονται είτε στην καταγωγή είτε στην έγγαιο ιδιοκτησία, που υπολογιζόταν σύμφωνα με την απόδοση, είτε ακόμα στην όλη περιουσία, κινητή και ακίνητη, η εκτίμηση της οποίας στηριζόταν στο κεφάλαιο ή στο εισόδημα”.

Gustave Glotz, *Η ελληνική “πόλις”, σ. 78*

Με βάση το παραπάνω κείμενο και τις πληροφορίες του σχολικού σας βιβλίου να προσδιορίσετε τα κριτήρια που ήταν απαραίτητα για την παροχή πολιτικών δικαιωμάτων:

- α) στους πολίτες των ολιγαρχικών καθεστώτων,
- β) στους πολίτες των δημοκρατικών καθεστώτων.

11. Να εντοπίσετε τα στοιχεία του πολιτεύματος της Σπάρτης που χαρακτηρίζονται ως αριστοκρατικά.
12. Να ονομάσετε τα όργανα του σπαρτιατικού πολιτεύματος.
13. Το σχολικό σας βιβλίο αναφέρει: *“στο θεσμό των πέντε εφόρων μπορεί κανείς να διακρίνει ένα δημοκρατικό στοιχείο του πολιτεύματος”*. Να αναφέρετε ποιο είναι αυτό, κατά την άποψή σας, και γιατί θεωρείται δημοκρατικό.

Ερώτηση ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

“Η ολιγαρχία είχε τα ίδια θεσμικά όργανα με τη δημοκρατία”.

Gustave Glotz, *Η ελληνική “πόλις”, σ. 91*

- α) Ποια είναι αυτά;
- β) Ποιες είναι οι αρμοδιότητές τους στους δύο τύπους πολιτευμάτων;
- γ) Να αναφέρετε το κριτήριο βάσει του οποίου διαφοροποιούνται ποιοτικά τα θεσμικά όργανα στους δύο τύπους πολιτευμάτων.*

* Η ερώτηση αυτή, αν θεωρηθεί δύσκολη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργασία στην τάξη.

Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

1. Κάθε **φρατρία** αποτελείται:
 - α) από γένη
 - β) από φυλές
 - γ) από φύλα
 - δ) από έθνη
2. Στην Αθήνα, στους μεταμυκηναϊκούς και αρχαϊκούς χρόνους **φυλοβασιλείς** ονομαζόταν:
 - α) ο αρχηγός μιας φυλής
 - β) αυτός που έτρεφε φιλικά αισθήματα για το βασιλικό καθεστώς
 - γ) αυτός που ήταν επιφορτισμένος με τη φύλαξη του βασιλέως
 - δ) ο άρχοντας που ασκούσε καθήκοντα προέδρου στη βουλή

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και σύντομης απάντησης

1. A. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

Στα ολιγαρχικά καθεστώτα η θητεία των αρχόντων που αντικατέστησαν τους βασιλείς στη διαχείριση της εξουσίας έγινε ετήσια επειδή αυτό ήταν:

 - α) επιδίωξη των ίδιων των αρχόντων για να έχουν την ευκαιρία να γίνουν γρηγορότερα μέλη της βουλής
 - β) όρος που έθεσε ο βασιλιάς στους άρχοντες πριν μοιραστεί την εξουσία του μαζί τους
 - γ) μέσο για να εμποδιστούν οι άρχοντες, που αντικατέστησαν το βασιλιά, να αποκτήσουν δύναμη
 - δ) απαίτηση της πλειονότητας των αρχόντων για να έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν περισσότερο στη διαχείριση της εξουσίας
- B. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

2. Α. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.
 Η σταδιακή ενίσχυση του ρόλου της οικογένειας οδήγησε τελικά:
 α) στην αποικιακή εξάπλωση
 β) στην αποδυνάμωση των ομάδων του φυλετικού κράτους
 γ) στην ενδυνάμωση της βασιλικής εξουσίας στο φυλετικό κράτος
 δ) στο σχηματισμό των φρατριών
- Β. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
3. Α. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.
 Στα αριστοκρατικά (ολιγαρχικά) καθεστώτα τα όργανα του πολιτεύματος είναι:
 α) ο βασιλεύς - ο πολέμαρχος - ο πρύτανις
 β) ο φυλοβασιλεύς - οι φρατρίες - η φυλή
 γ) η βουλή - οι άρχοντες - η εκκλησία του δήμου
 δ) ο επώνυμος άρχων - η γερουσία - η δυναστεία
- Β. Να περιγράψετε σύντομα τις αρμοδιότητες των οργάνων του πολιτεύματος.

Ερώτηση συμπλήρωσης

Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις.

1. Οι **Υλλείς**, οι **Πάμφυλοι** και οι **Δυμάνες** ήταν
2. Ο αρχηγός του φυλετικού κράτους αρχικά εκλεγόταν από
3. Κατά την αρχαϊκή εποχή τα κριτήρια για τη συμμετοχή στη διαχείριση της εξουσίας ήταν:
 α) και β)
4. Οι Βακχιάδες ήταν
 και έμειναν γνωστοί στην ιστορία επειδή
5. Στο πολίτευμα της Σπάρτης πολιτικά δικαιώματα είχαν
6. Το αξίωμα του εφόρου μπορούσε να το αποκτήσει

Ερώτηση του τύπου “σωστό-λάθος”

A. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετραγωνάκι.

	Σωστό	Λάθος
α) Τον 7ο αιώνα αμφισβητείται η κυριαρχία των ευγενών.	☐	☐
β) Το βασικό στοιχείο της πολιτικής οργάνωσης της πόλης-κράτους είναι η συμμετοχή των πολιτών στη διαχείριση της εξουσίας.	☐	☐
γ) Το κύριο χαρακτηριστικό του αριστοκρατικού πολιτεύματος είναι η παροχή πολιτικών δικαιωμάτων σε όλους τους πολίτες.	☐	☐
δ) Οι άρχοντες μοιράζονται με τη βουλή ή τη γερουσία την απονομή της δικαιοσύνης.	☐	☐
ε) Πολιτικά δικαιώματα έχουν στο πολίτευμα της Σπάρτης οι περίοικοι.	☐	☐
στ) Η απέλλα έχει τη δυνατότητα να τροπολογεί ουσιαστικά τις προτάσεις που της υποβάλλονται προς έγκριση.	☐	☐
ζ) Οι πέντε έφοροι εκλέγονται για διάστημα πέντε ετών από τη γερουσία μεταξύ των πολιτών ηλικίας άνω των 20 ετών.	☐	☐
η) Η πόλις-κράτος εμφανίστηκε τον 8ο αιώνα π.Χ.	☐	☐

B. Να αναδιατυπώσετε στις διάστικτες γραμμές τις λανθασμένες προτάσεις ώστε να γίνουν σωστές.

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1 ΓΕΝΟΣ-ΦΥΛΗ-ΦΡΑΤΡΙΑ

Οι ονομασίες με τις οποίες προσδιορίζονται τα μέλη του γένους (ομογάλακτες, γεννήται, ομοσίπυοι, ομόκαπτοι) δηλώνουν και τα βασικά γνωρίσματά του. Απαρτίζονταν από ομόαιμους που είχαν έναν κοινό πρόγονο, έτρωγαν από την ίδια χύτρα και ανέπνεαν τον ίδιο καπνό, που προϋποθέτουν κοινή διαμονή. Άλλα από τα κυριότερα διακριτικά γνωρίσματα του γένους ήταν οι κοινές θρησκευτικές τελετές, ο κοινός τόπος ταφής, η συλλογική εργασία και η κοινοκτημονική αρχή, η οποία όμως βαθμιαία περιορίζεται ... Τα μέλη του γένους επιδιώκουν την αυτόρκειά τους. Γι' αυτό το σκοπό καλλιεργούν την κοινή γη, ασχολούνται με την κτηνοτροφία, κατασκευάζουν τον εργαλειακό εξοπλισμό τους. Αργότερα και μετά την επικράτηση του καθεστώτος της οικογενειακής ιδιοκτησίας οι οίκοι θα έχουν την ίδια επιδίωξη.

Με την αύξηση του πληθυσμού πολλά γένη συνενώνονται και αποτελούν τη φυλή. Ενδιάμεσο συνδετικό κρίκο αποτελούν οι φρατρίες. Κατά τον Δικαίαρχο η συγκρότηση των φρατριών οφείλεται στο ότι απαγορευόταν η ενδογαμία και οι κόρες δίνονταν να παντρευτούν σε άλλο γένος. Η φυλή έχει τη δική της εδαφική περιοχή.

Άννα Ραμού-Χαψιάδη, Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική, σσ. 21-22

ΠΗΓΗ 2 Η ΦΡΑΤΡΙΑ

“Η λέξη **φρατρία** προέρχεται από την ινδοευρωπαϊκής προέλευσης λέξη **φράτερ**, που αναφέρεται σε μια συγγενική σχέση (**frater** στα λατινικά, **frère** στα γαλλικά). Πολύ γρήγορα, όμως, στην ελληνική γλώσσα η βιολογική συγγένεια αποδόθηκε με τον όρο **αδελφός**, ενώ το **φράτερ** αναφερόταν σ' αυτό που οι ανθρωπολόγοι αποκαλούν **ταξινομική συγγένεια**. Πράγματι, οι φρατρίες εμφανίζονται ως συναθροίσεις “**οικογενειών**”, αλλά επίσης και κυρίως ως συγκροτήσεις ενσωματωμένες στην οργάνωση της πόλης. ... Η ένταξη στη φρατρία αποτελούσε προϋπόθεση για την ένταξη στην πολιτική κοινότητα, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες”.

Claude Mossé, Ο πολίτης στην Αρχαία Ελλάδα, 1996, σ. 44

ΠΗΓΗ 3

“Ποικίλες υπήρξαν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες σχηματίστηκαν οι ομάδες του επιπέδου **φρατρίας**. Μερικές μοιάζουν να είναι τεχνητές. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν οπωσδήποτε οι δώδεκα αθηναϊκές φρατρίες που ανά τρεις συναποτελούσαν μία από τις τέσσερις φυλές: **Αιγικορείς, Αργαδείς, Γελέοντες, Όπλιτες** και καθεμιά τους περιλάμβανε από 30 γένη. Αλλά τόσο το γεγονός ότι χαρακτηρίζονταν φρατρίες δηλαδή “ομάδες αδελφών” και ότι άλλα ανάλογα συγκροτήματα λέγονταν αλλού **πατριά** ή **πάτραι**, δηλαδή “ομάδες ατόμων με κοινή καταγωγή”, όσο και το γεγονός ότι οι πιο πολλές από αυτές είχαν ονόματα με πατρωνυμικές καταλήξεις -ίδοι, -άδοι συνηγορούν για την υπόθεση ότι οι πιο παλαιές φρατρίες αποτελούνταν πραγματικά από γένη που συνδέονταν με συγγενικούς δεσμούς και είχαν διατηρήσει κάποιο βαθμό συνοχής. Μια άλλη πιθανή αιτία σχηματισμού φρατριών είναι η προσέγγιση γενών αρχικά άσχετων έπειτα από μακρό χρονικό διάστημα γεινιάσεως, συνεργασίας, επαγιάσας”.

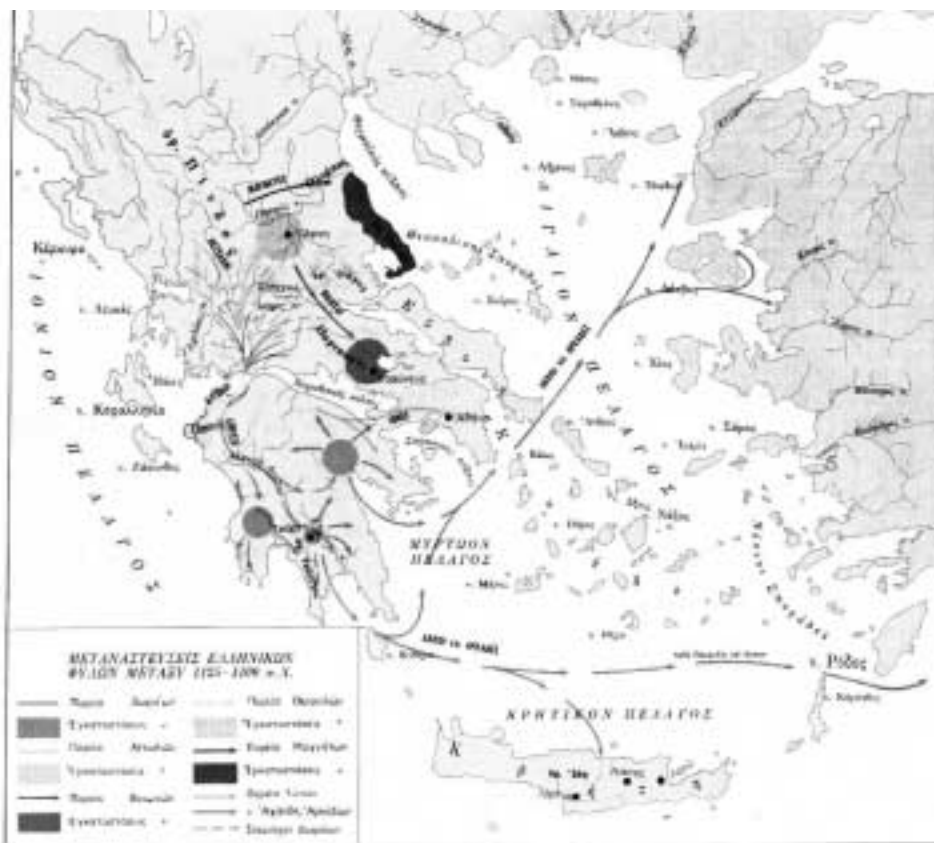
I.E.E., τ. Β', σ. 35

Αφού μελετήσετε προσεκτικά τα παραπάνω κείμενα και με βάση τις ιστορικές γνώσεις που αποκομίσατε από το σχολικό σας εγχειρίδιο:

- α) Να προσδιορίσετε και να αναλύσετε το περιεχόμενο της έννοιας **φρατρία**.
- β) Να τη συσχετίσετε με τις έννοιες **γένος - φυλή**.
- γ) Να εντοπίσετε την ετυμολογική προέλευση της λέξης.
- δ) Να αναφέρετε τις συνθήκες που υπαγόρευαν το σχηματισμό των φρατριών.

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1

Χάρτης με τις μεταναστευτικές πορείες ελληνικών φυλών

ΠΗΓΗ 2

“Η εξασθένιση της κεντρικής εξουσίας (μυκηναϊκά κέντρα) και η αραίωση του πληθυσμού ... συντελούν στη μετακίνηση συγγενών προς τους Αχαιοούς φυλών από τα ορεινά όπου κατοικούσαν στα πεδινά. Οι πρώτες μετακινήσεις τοποθετούνται το 1125 περίπου και με αυτές συμπίπτει το τέλος του μυκηναϊκού πολιτισμού. Οι μεγάλες ηγεμονίες κερματίζονται και καταρρέει η οργάνωση και λειτουργία των μυκηναϊκών κρατών”.

Άννα Ράμου-Χασιιάδη, Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική, σ. 33

ΠΗΓΗ 3

“Πολλές και αλληλένδετες μετακινήσεις ελληνικών φύλων πραγματοποιήθηκαν κατά το τελευταίο τέταρτο του 1Β΄ αιώνα π.Χ. Κατά το 1125 π.Χ. διαπεραιώθηκαν από τη Στερεά στην Πελοπόννησο Δωριείς και Αιτωλοί. Οι πρώτοι, που αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος του φύλου τους και είχαν ενισχυθεί από ομάδες άλλων φύλων που συνέρρευσαν από γειτονικές περιοχές και από την Ήπειρο, μοιράστηκαν σε τρεις ομάδες, η καθεμιά από τις οποίες έδρασε για λογαριασμό της. Η πρώτη κατέλαβε τις Μυκήνες και το Άργος, η δεύτερη εγκαταστάθηκε στο βορειότερο τμήμα της λεκάνης του Ευρώτα, όπου αργότερα έκτισε τη Σπάρτη, η τρίτη έθεσε κάτω από τον έλεγχό της το κέντρο της μεσσηνιακής πεδιάδος. Οι Αιτωλοί, που δεν ήταν παρά ένα τμήμα του φύλου τους, κατέλαβαν την Ήλιδα, δηλαδή, το χαμηλότερο μέρος της λεκάνης του Πηνειού. Αυτές οι εισβολές έθεσαν σε κίνηση τμήματα των παλαιότερων κατοίκων. Μερικοί από αυτούς αναζήτησαν καταφύγιο σε γειτονικές περιοχές. Έτσι Αχαιοί από την Αργολίδα συνέρρευσαν στη βόρεια παραλία της Πελοποννήσου, από όπου με τη σειρά τους εκτόπισαν τον παλαιό ιωνικό πληθυσμό της περιοχής και έδωσαν το όνομά τους στην περιοχή, που από τότε ονομάστηκε Αχαΐα. Αλλά οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες προτίμησαν να μεταναστεύσουν σε μακρινά υπερπόντια μέρη. Αχαιοί και Αρκάδες της Αργολίδος και της Λακωνίας, ως λίγο πριν οι πρώτοι κύριοι και οι δεύτεροι υποτελείς, μέτοχοι τώρα της ίδιας τύχης, διαπεραιώθηκαν στη Λέσβο, στην Τένεδο, στην Κρήτη, στην Παμφυλία, στην Κύπρο. Οι Ίωνες που έδιωξαν οι Αχαιοί από τα βόρεια παράλια της Πελοποννήσου διέρρευσαν προς τα παράλια του Σαρωνικού κόλπου και την Αττική, πριν ακόμη φθάσει στην Κορινθία ένα καθυστερημένο τμήμα Δωριέων. Συγχρόνως ή λίγο αργότερα εισέβαλαν στη Θεσσαλία οι Θεσσαλοί, προερχόμενοι από την ηπειρωτική πλευρά της κεντρικής Πίνδου, καίτοι κατέλαβαν την περιοχή που θα ονομασθεί αργότερα Θεσσαλιώτις, οι δεύτεροι εισχώρησαν στο Πήλιο. Εκτοπισμένοι από τους Θεσσαλούς, οι Βοιωτοί άφησαν την Άρνη και κινήθηκαν προς Ν., ως την πεδινή έκταση δυτικά από την Κωπαΐδα, που την κατέλαβαν, αφού έδιωξαν από εκεί στίφη Θρακών”.

Ι.Ε.Ε., τ. Β΄, σ. 2

ΠΗΓΗ 4 ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

“Στις μεταναστευτικές κινήσεις ελληνικών ομάδων από το 1125 έως το 800 π.Χ. ... έλαβαν μέρος τουλάχιστον 15 από τα 32 ελληνικά φύλα που μας είναι γνωστά από την εποχή της Χαλκοκρατίας, συγκεκριμένα: Άβαντες, Αθαμάνες, Αινιάνες, Αιολείς, Αιτωλοί, Αρκάδες, Αχαιοί, Βοιωτοί, Δωριείς, Θεσσαλοί, Ίωνες, Λαπίθες, Μάγνητες, Μινύες, Μολοσσοί. ... Η δωρική ομάδα που κατέκτησε την αργολική πεδιάδα ίδρυσε 5 αποικίες στη ΒΑ Πελοπόννησο και συνέβαλε στον εκδωρισμό της Μεγαρίδας, της Κρήτης και του ΝΑ Αιγαίου. Οι Ίωνες της Αιγιαλείας διασκορπίστηκαν στην παρίσθμια περιοχή, στην Αττική, στην Εύβοια, στις Κυκλάδες, στο Ανατολικό Αιγαίο. ... Από ειδολογική άποψη, οι μετακινήσεις αυτές ... (μπορεί να θεωρηθούν ως) εισχωρήσεις ελληνικών φύλων από τον περίγυρο στο εσωτερικό του χώρου όπου αναπτύχθηκε ο μυκηναϊκός πολιτισμός. Τα φύλα που μετακινήθηκαν είχαν μείνει σε χώρες ορεινές και με περιορισμένους πόρους και είχαν καθυστερήσει σε σχέση με τους άλλους Έλληνες που είχαν απολαύσει τα πλεονεκτήματα των πεδιάδων, των λιμανιών και των επαφών με το Αιγαίο, την Κρήτη και την Ανατολή. Βέβαια, όταν άρχισαν αυτές οι μεταναστεύσεις, οι προνομιούχοι πληθυσμοί (π.χ. Μυκηναίοι) είχαν περιέλθει σε παρακμή”.

Μ. Σακελλαρίου, Ι.Ε.Ε., τ. Β', σσ. 26-27

Με βάση το χάρτη και τις πηγές:

- α) Να καταγράψετε τις σπουδαιότερες μετακινήσεις ελληνικών φύλων.
- β) Να προσδιορίσετε το χρόνο έναρξης των μεταναστευτικών κινήσεων και να εξηγήσετε τους λόγους που τις προκάλεσαν.

Συνθετική - Δημιουργική Εργασία

Ο Όμηρος, που τραγούδησε την “μήνιν του Αχιλλέα” στην **Ιλιάδα** και τις περιπλανήσεις του βασιλέα της Ιθάκης στην **Οδύσσεια**, είναι γνωστό ότι έζησε κατά τον 8ο π.Χ. αιώνα, πολύ μετά τα γεγονότα των ανθρώπων που εξιστορεί. Γι’ αυτό και η κοινωνία των ανθρώπων που περιγράφει, η μορφή του πολιτεύματος, τα όργανα εξουσίας, η νοοτροπία των ανθρώπων και η ιδεολογία τους μοιάζουν να ανήκουν αρκετές φορές περισσότερο στην εποχή τους και λιγότερο στην εποχή στην οποία αναφέρεται, δηλαδή στο 1200 π.Χ.

Αφού μελετήσετε την παρακάτω βιβλιογραφία

- Μιχ. Σακελλαρίου, *Πολιτεία, Οικονομία, Κοινωνία 1100 - 700 π.Χ.*, Ι.Ε.Ε., τ. Β', σσ. 34-43
- G. Glotz, *Η ελληνική “πόλις”*, σσ. 45-70
- J. B. Bury - Ruswell Meiggs, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*, σσ. 74-79

να τεκμηριώσετε την παραπάνω άποψη.